

Szydlik, Wincenty

Z doświadczeń nauczyciela historii w upowszechnianiu treści regionalnych wśród dzieci i młodzieży

---

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 7, 201-203

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z DOŚWIADCZEŃ NAUCZYCIELA HISTORII W UPOWSZECHNIANIU TREŚCI REGIONALNYCH WŚRÓD DZIECI I MŁODZIEŻY

Historią jako nauką interesuję się chyba od zawsze. Od wielu lat jestem dydaktykiem tego przedmiotu. Natomiast zainteresowania historią regionalną sięgają mojego dzieciństwa. To w domu rodzinnym zdobyłem pierwszą wiedzę o przeszłości swojej wsi i najbliższej okolicy. Była to jednak wiedza fragmentaryczna, nieuporządkowana, legenda przeplatała się z rzeczywistością. Ale to wystarczyło, aby rozbudzić moje zainteresowania, które trwają do dziś.

W pracy z uczniami staram się tak zorganizować proces dydaktyczny, aby rozbudzić ich zainteresowania historią regionalną. Jest to praca długotrwała, obejmująca cały cykl kształcenia historycznego w szkole. I tej właśnie tematyce poświęcam pierwszą część tego artykułu.

Chcąc nadać rangę historii regionalnej, wprowadzam jej treści do obowiązującego zakresu wiedzy na ustny egzamin dojrzałości z historii — i o tym piszę w drugiej części relacji z moich doświadczeń.

Rozpoczynając naukę historii ogólnej, równoległe realizuję treści regionalne. Wspólnie z uczniami decydujemy się na wybranie określonej dziedziny naszych zainteresowań. Wybór ten poprzedzam rozpoznaniem bazy źródłowej, jaką dysponuje szkoła, pobliskie muzeum, bądź środowisko. Pierwszym ważnym krokiem jest ustalenie problemu badawczego, a więc tego, czym chcemy się zajmować.

I tak na przykład decydując się na badania dziejów powstań narodowych na terenie naszej miejscowości i najbliższej okolicy, problem badawczy precyzujemy w ramach różnych zagadnień, ograniczamy go jednak cezurami chronologicznymi, określamy granice terytorialne. Ustalenie problematyki badawczej sprowadza się w praktyce do określenia tematów opracowań, które mają być owocem naszej pracy w danym roku szkolnym. Aby wybrać problematykę badawczą i w oparciu o nią zakreślić tematykę badań, stawiamy pytania pod adresem przeszłości, na które udzielamy odpowiedzi w toku naszych prac. Pytania te mogą być sformułowane szeroko, bądź też obejmować wąski, szczegółowy problem badawczy (zależy to od bazy źródłowej, ilości i wartości opracowań itp.).

Po ustaleniu problemu (problemów) badawczego, przystępujemy do określenia jego roli i miejsca w procesie dziejów regionalnych, typujemy jednocześnie kwestie szczegółowe, które należy rozpatryć, aby uzyskać odpowiedź na pytanie (pytania) postawione przeszłości. Postawienie tego typu pytania ułatwia nam orientację: czym dysponujemy, do jakich źródeł (opracowań) mamy dostęp, chroni to nas przed podejmowaniem tematów już opracowanych lub takich, dla których opracowania nie znajdziemy odpowiedniej bazy. Ustalenie problemu badawczego jest więc czynnością złożoną i wymaga od nauczyciela wiedzy na temat historiografii regionalnej, znajomości zasobów źródłowych w swoim regionie.

Po wykonaniu powyższych czynności i sprawozdaniu przez poszczególnych uczniów z przydzielonych im zadań cząstkowych, przystępujemy do pracy zasad-

niczej, czyli do odtwarzania procesu dziejowego, który polega na stawianiu pytań przeszłości i szukaniu nań odpowiedzi. Jeśli np. zapytamy: „Co działo się 3 czerwca 1863 r. pod Nagoszewem?” i uzyskamy odpowiedź: „Bitwa powstańców - okolicznych chłopów z Rosjanami”, postawiliśmy pytanie o charakterze faktograficznym, uzyskaliśmy więc odpowiedź w postaci opisanego faktu. Przy sformułowaniu zaś pytania: „Co sprawiło, że 3 czerwca 1863 r. doszło do bitwy pod Nagoszewem okolicznych chłopów z Rosjanami?” — uzyskana odpowiedź będzie miała charakter wyjaśniający, zawarte w niej będą przyczyny, opis sytuacji przed bitwą i skutki tej bitwy.

Badając (odtworząc) dzieje regionalne z uczniami posługuję się wieloma rodzajami pytań, pozwalających zarówno na ustalenie faktów, jak i ich wyjaśnienie.

Analizując z uczniami źródła, czytając literaturę przedmiotu, nasuwa się nam wiele przypuszczeń co do takiego lub innego biegu zdarzeń, ich przyczyn, znaczenia czy roli w dziejach konkretnej społeczności. Te przypuszczenia, zwane przez metodologów hipotezami, w toku naszych prac potwierdzamy i przyjmujemy jako pewnik, bądź odrzucamy jako nieprawdziwe, bowiem nie znajdujemy potwierdzenia ich w źródłach, opracowaniach, które stwierdzają, że są niezgodne z ogólnymi tendencjami na naszym terenie. I tak stawiamy przypuszczenie, że powstanie styczniowe w Puszczy Białej (przykładowo) masowo poparli okoliczni chłopci. Hipoteza ta wymaga uzasadnienia i potwierdzenia w źródłach, bądź dostępnych opracowaniach specjalistycznych.

Postępowanie badawcze, polegające na stawianiu pytań przeszłości i szukaniu odpowiedzi, można więc ująć także jako formułowanie, uzasadnianie i sprawdzanie hipotez. Ma ono zatem w mojej pracy z zespołem licealistów duże znaczenie, jest — moim zdaniem — jednym ze sposobów pozwalających na poznawanie przeszłości naszej „małej ojczyzny”.

Sprawdzanie hipotez wiąże się z całą procedurą badawczą mojego zespołu klasowego. Obejmuje ona odczytywanie, pod moim kierunkiem, informacji ze źródeł pisanych (choć nie tylko), ustalanie faktów, ich wyjaśnianie a na końcu łączenie w proces dziejowy naszego regionu. Chcę uświadomić szczególnie nauczycielom niedoświadczonym tę prawdę, że aby można było formułować pytania pod adresem przeszłości czy też stawiać hipotezy, należy dysponować określonymi informacjami, znać zagadnienia z zakresu metodologii historii. Informacji najprawdziwszych — pozbawionych politycznych interpretacji — dostarczą nauczycielowi umięjącemu je odczytywać, **źródła historyczne**.

Tak prowadzona praca z uczniami rozbudza ich zainteresowania historią w ogóle — a regionalną w szczególności i skłania ich do zdawania pisemnego i ustnego egzaminu dojrzałości z historii.

W ostatniej klasie liceum — obok wyżej opisanej pracy — przygotowuję uczniów do zdawania ustnego i pisemnego egzaminu dojrzałości z historii jako przedmiotu wybranego (np. zamiast matematyki). Przygotowuję zestaw pytań. Każdy zestaw na egzamin ustny zawiera jedno pytanie z problematyki regionalnej. Jest to w moim przypadku szczególnie uzasadnione, bowiem uczniowie na moich lekcjach zapoznają się z różnymi elementami dziejów najbliższej okolicy, w której znajduje się szkoła. Wiedzę o swoim regionie czerpią także w trakcie osobistych kontaktów z lokalnym środowiskiem, z opowiadań rodziców, dziadków i znajomych. Nie wszystko w tych opowiadaniach jest jasne i zrozumiałe, nie na każde pytanie i wątpliwość ucznia potrafią informatorzy odpowiedzieć prawidłowo. W ten sposób rodzi się ciekawość

poznawcza. Moim zadaniem i obowiązkiem jest wykorzystanie tej ciekawości w trakcie przygotowywania uczniów do matury w okresie, tzw. konsultacji. Uświadamiam abiturientom, że na egzaminie winni wykazać się znajomością podstawowych faktów z historii Polski, elementów dziejów powszechnych, znać reakcję i stosunek społeczności naszej okolicy do faktów oraz, że winni wykazywać układy i związki między faktami, wpływy tych układów i związków na środowisko lokalne. Uczulam ich na fakt, że odpowiadając na pytanie dotyczące dziejów narodowych, w tym także dziejów własnego regionu, muszą pamiętać, że wiążą się one z określoną grupą etniczną, społecznością posiadającą wspólne terytorium, przestrzennie zróżnicowaną pod względem przyrodniczym, społeczno-gospodarczym, ludźmi posiadającymi własną kulturę, obyczaj, że powinni wykazać związki, jakie zachodzą między środowiskiem geograficznym a działalnością człowieka. Odpowiedź na pytania z historii regionalnej ponadto powinna zawierać dociekanie wspólnych cech rozwoju regionów danego obszaru (np. rejonu ostrołęckiego i ostrowskiego, wyszkowskiego i radzyńskiego, itp.), inaczej mówiąc ustalenie więzi łączącej dane społeczności lokalne z uwzględnieniem stosunków międzyregionalnych i kultury większego obszaru (np. całego Mazowsza). Zwykle jedno z pytań egzaminu ustnego zawiera treści z zakresu programu historii współczesnej, pozostające w związku z przedmiotem **w i e d z a o s p o ł e c z e ń s t w i e**.

Odpowiadając na to pytanie, abiturient powinien ukazać rozwój państwa i narodu na tle rozwoju cywilizacyjnego ludzkości, powiązać dzieje ojczyste z powszechnymi, następnie wskazać, jak się miał rozwój własnego regionu do tego procesu czy był typowy, czy odbiegał od ogólnego. Celem egzemplifikacji referowanych i interpretowanych zagadnień abiturient posługuje się mapą, tekstem źródłowym lub ilustracją.

Według nieco innego „scenariusza” przygotowuję młodzież do pisemnego egzaminu dojrzałości. Nie mam jednak wpływu na tematykę tego egzaminu. To przywilej kuratorium. Tematyka ta nie zawiera treści historii regionalnej. Szkoda. Poniżej proponuję kilka tematów na pisemną maturę z historii, uwzględniając w nich regionalizm — być może kuratoria z nich skorzystają.

1. Postawa mieszkańców naszego regionu wobec walki o niepodległość.
2. Wpływ środowiska geograficznego na zajęcia ludności i postęp cywilizacyjny mieszkańców... (np. Puszczy Białej).
3. Udział Kurpiów w powstaniach narodowych.
4. Świadomość narodowa ludności wiejskiej zamieszkującej tereny Puszczy Białej (Zielonej) w XVIII i XIX w.
5. Przedstaw postęp cywilizacyjny w życiu codziennym ludu zamieszkującego Międzyrzecze Łomżyńskie w okresie feudalizmu i wczesnego kapitalizmu na podstawie eksponatów w znanych Ci muzeach i dostępnej literatury.
6. Miejsce kultury naszego regionu w dorobku kulturalnym Polski.

LITERATURA

1. M. Chen-Winclawska, *Regionalizm jako postulat dydaktyczno-wychowawczy w nauczycielu historii*, „Wiadomości Historyczne” Nr 3/1980.
2. J. Maternicki, *Polska dydaktyka historii 1918-1939*, Warszawa 1978, WSiP.
3. B. Miśkiewicz, *Wstęp do badań historycznych*, Warszawa 1974, PWN.
4. W. Moszczeńska, *Metodologii historii zarys krytyczny*, Warszawa 1968.